

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-12-76-48>

УДК 069(477.75):341.324(470)

Кузьменко Г.В.¹

Інститут обдарованої дитини НАПН України

Шпортко В.І.

незалежний дослідник

СІМФЕРОПОЛЬСЬКИЙ ХУДОЖНІЙ МУЗЕЙ: ІСТОРІЯ І ПРОБЛЕМИ ІСНУВАННЯ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ

Анотація. Наукова розвідка націлена на висвітлення значущості для культурної спадщини України мистецьких цінностей Сімферопольського художнього музею. Наголошується, що в умовах сьогодення, коли фактично, втрачено контроль над діяльністю цього осередку культури й мистецтва з боку центральної влади нашої держави, а джерелами інформації переважно є лише повідомлення Інтернет-сайтів та статті періодичних видань, важко відстежити долю експонатів. Тому основну увагу приділено питанням систематизації фрагментарних даних щодо долі Сімферопольського художнього музею та його фондів, а також проблемі контролю та збереження музейних колекцій в умовах анексії Автономної республіки Крим. В статті наводяться посилання на міжнародні правові постанови і резолюції, зокрема Парламентської Асамблеї Ради Європи, Генеральної Асамблеї ООН, а також Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України».

Ключові слова: Автономна республіка Крим, національна культурна спадщина України, Сімферопольський художній музей, музейна колекція.

Kuzmenko Halyna

Institute of Gifted Child of NAPS of Ukraine

Shportko Valeriy

Independent Researcher

SIMFEROPOL MUSEUM OF ART: HISTORY AND EXISTENCE PROBLEMS UNDER CONDITIONS OF RUSSIAN OCCUPATION

Summary. The scientific intelligence is aimed at clarifying the significance of artistic treasures of the Simferopol Museum of Art for cultural heritage of Ukraine. It is indicated, that under the current conditions, where the control over the operation of this cluster of culture and art is de facto lost on the part of the central government of our country, and where the information sources are basically only reports from web sites, as well as articles in periodical publications, it is complicated to create a coherent picture of the current condition of the museum existence and its artistic «life», as well as to trace the fate of its exhibits. That is why the main focus is targeted to issues of systematization of fragmented data in respect of the Simferopol Museum of Art and its assets, as well as to the problem of controlling and preserving the museum collections under conditions of the Autonomous Republic of Crimea annexation. References to international legislative and regulatory acts are made in the article, in particular to the Parliamentary Assembly of the Council of Europe, the United Nations General Assembly, as well as the Act of Ukraine «About the enforcement of rights and liberties of citizens and the legal regulation in the temporary occupied territory of Ukraine». The appliance of a number of general scientific methods, in particular cultural-historical, comparative and systematical, allowed preserving continuity, effectiveness and productivity of the research. The summary identifies, that the Ukrainian state still lacks efficient legal mechanics, recognized at international level, which could have helped to assert its rights on the possession over the cultural heritage within the occupied and annexed territories, as well as to organize a quality control over the recording and conditions of its preservation with the possibility for compensation of damage or losses on the side of the Russian Federation. It is emphasized, that solving problems, connected with registering, securing and preserving cultural values within the occupied and annexed territories, from the perspective of authors, may be facilitated nowadays by the support in the international arena of the International Council of Museums, an international democratic public organization for promoting the development of connections and mutual aid between museum institutions of different countries, which was founded in 1946 in Paris under the guidance of UNESCO.

Keywords: the Autonomous Republic of Crimea, national cultural heritage of Ukraine, the Simferopol Museum of Art, museum collection.

Постановка проблеми. З огляду на сучасний перебіг подій на політичній арені серйозної уваги та занепокоєння у суспільстві викликає культурна спадщина анексованого Криму, зокрема, Сімферопольського художнього музею – науково-дослідного і культурно-просвітницького закладу, який протягом майже століття займався вивченням, збереженням та експонуванням художніх пам'яток українського, росій-

ського та світового мистецтва, що є надбанням національної культурної спадщини України.

Оскільки сьогодні, фактично, втрачено контроль над діяльністю цього осередку культури й мистецтва з боку центральної влади нашої держави, а джерелами інформації переважно є лише повідомлення Інтернет-сайтів та статті періодичних видань, важко створити цілісну картину наявного стану існування музею

¹ ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0613-3934>

та його художнього «життя», відстежити долю експонатів. Ситуація ускладнюється небажанням співробітників кримських музеїв підтримувати зв'язки зі своїми українськими колегами.

Незважаючи на достатню увагу до цієї проблеми з боку світової спільноти, громадськості, діячів науки, культури і мистецтва, питання вивчення реальних умов, у яких відбувається діяльність музейних установ Криму, зокрема, Сімферопольського художнього музею, реальності загрози зникнення культурних цінностей, можливості доступу до культурної спадщини на території АРК з метою збереження її цілісності й фіксування втрат, що зазнала мистецька скарбниця України від Російської агресії, сьогодні не залишають своєї гостроти. Разом із цим простежується нестача цілісних системних досліджень, у яких прослідковано долю Сімферопольського художнього музею та його фондів, або ці питання розглядаються, здебільшого, в загальному контексті. З огляду на це, актуальність теми статті зумовлена браком теоретичних праць у сучасному культурологічному дискурсі, а також необхідністю систематизувати фрагментарні дані щодо зазначеної проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Крим можна порівняти зі справжнім «музеем просто неба», оскільки його культурна спадщина становить своєрідний і самобутній пласт світового культурного надбання. Довідково: на момент окупації на території Автономної Республіки Крим налічувалось 14 тисяч пам'яток культури України, 300 тисяч музейних експонатів, понад 14 тисяч пам'ятників мистецтва [21, с. 51]. Серед пам'яток державного значення – всесвітньо відомі унікальні археологічні комплекси «Алустон», «Неаполь Скіфський», рештки античних міст Тірітака, Мірмекій, Пантікапей, Німфей, Парфеній, генуезьких фортець, заповідники, меморіальні будинки, поховання видатних діячів світової культури (І. Айвазовського, М. Волошина, О. Гріна, М. Самокиша, Лесі Українки, А. Чехова та інших), печерні монастирі, палацово-паркові комплекси (Лівадійський, Масаandra), караїмські, кримськотатарські, вірменські святині тощо [20, с. 26].

За даними Державної служби статистики України, станом на 2013 рік на території Автономної Республіки Крим діяло тридцять чотири музейних установи різного типу, у яких зберігалися колекції та музейні предмети, що вважаються державною власністю і належать до державної частини Музейного фонду України. Загальна кількість предметів державної частини Музейного фонду України налічувала 917 477 одиниць, серед яких було багато таких, які прийнято вважати унікальними [3].

В умовах російської окупації питання щодо справи обліку, контролю збереження, а відтак – доля цього величезного культурного потенціалу сьогодні є абсолютно не передбачуваною. Звертаючи увагу на масштаби завдання, яке виникло перед Україною, сьогодні не втрачає актуальності питання розроблення правових механізмів щодо контролю за збереженням та захистом культурних цінностей України, які перебувають на окупованій Російською Федерацією території Кримського півострова [19, с. 5–6].

В Законі України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України», ухваленому 15 квітня 2014 року Верховною радою України, окремою статтею («Стаття 5. Захист прав і свобод людини і громадянина, культурної спадщини на тимчасово окупованій території») визначено особливості правовідносин в різних сферах державного та суспільного життя громадян України, які проживають на тимчасово окупованій території. В пункті № 7 даної статті зазначено, що відповідно до норм і принципів міжнародного права, відповідальність за охорону культурної спадщини на тимчасово окупованій території покладається на Російську Федерацію як на державу, що здійснює окупацію [7].

Складність ситуації, що склалася сьогодні у відносинах між Україною і Російською Федерацією полягає у тому, що остання категорично заперечує односторонній характер своїх дій, окупацію і анексію українських територій. Посилаючись на проведення 16 березня 2014 року референдуму в Автономній республіці Крим, російська влада називає це «відновленням історичної справедливості».

Класифікуючи дії Російської Федерації до України як акт агресії, Парламентська Асамблея Ради Європи (9 квітня 2014 року) [14] і Генеральна Асамблея ООН (27 березня 2014 року) рішуче засудили порушення Російською Федерацією міжнародного права, національної єдності і територіальної цілісності України. Підкреслюючи свою прихильність до суверенітету, політичної незалежності, єдності і територіальної цілісності України в межах її визнаних міжнародному рівні кордонів, авторитетні міжнародні інституції наголосили на незаконності анексії Криму Російською Федерацією і важливості підтримки України, закликаючи (пункт № 6) «всі держави, міжнародні організації та спеціалізовані установи не визнавати будь-які зміни статусу Автономної Республіки Крим або міста Севастополя» [16].

Разом із цим, вважаючи Крим одним з провідних центрів «всеросійської культури ХХ століття», засоби масової інформації Російської Федерації активно розповсюджують інформацію про невігластво з боку світової спільноти і відсутність пам'яток української культури на території Криму.

Так, сучасний російський громадський діяч і письменник В. Бондаренко («Літературна газета + Кур'єр культури: Крим–Севастополь», 2016) з неприхованим сарказмом пише: «Можливо, хоч хтось з українських знавців скаже, які пам'ятки української культури є в Криму, які відомі письменники, художники, артисти з України його відвідували, його оспівували? Далі, називаючи Крим «руським Раєм ХХ століття» цей представник сучасної «руської інтелігентності» стверджує, що про «представників великої руської культури», «руських геніїв в Криму написано безліч книг», серед «славних рядів» яких відсутні навіть згадки про українців. Продовжуючи розвивати тему «руського Раю», В. Бондаренко цитує В. Рождественського, а саме його коментар про повернення А. Білого до Росії: «він вулканічно переживав радість повернення під небо рідної культури – в Ро-

сію, в Коктебель, і просто зорво струшував прах гнилої західної цивілізації» [2, с. 7].

Подібні публікації не є прикладом журналістської етики, більш того, свідчать про непрофесійність автора, оскільки насправді Крим яскраво представлений у творчості українських митців. Російський уряд свідомо присвоює своїй країні імена багатьох українських діячів мистецтва, які зробили вагомий внесок не лише у російську, але й у світову культурну спадщину. Відомо чимало представників справжньої російської інтелігенції як радянських часів, так і наших сучасників, які розуміють цінність, вагомність, значущість надбань української культури й мистецтва. Так, серед численних праць відомого художника радянських часів, історика мистецтва та музейного діяча І. Грабаря (учня видатного українського і російського художника І. Рєпіна), який походить з родини закарпатських українців, існує багато українського матеріалу, зокрема присвячених темі українського бароко (1912) [6]. Деякі з творів художника («Весняний пейзаж», «Портрет дружини») до анексії Криму зберігалися у Сімферопольському художньому музеї.

Особливе значення для художньої культури Криму має постать академіка М. Самокиша. Творча діяльність цього видатного українського художника-живописця, графіка, майстра батального й анімалістичного жанрів щільно пов'язана з Кримом, де він провів більше двадцяти найплідніших і найтрагічніших років свого життя. В Сімферополі М. Самокиш організував художню студію, з якої вийшли відомі українські та російські художники: Я. Басов, Л. Бруні, П. Львов, П. Мітурич, К. Трохименко, Г. Френц та інші. В 1937 році на базі цієї студії було організовано Кримське художнє училище, яке носить його ім'я. На основі вивчення музейного фонду й архівів бібліотеки Сімферопольського музею, Ю. Розен зазначає, що колекція творів М. Самокиша в Сімферопольському художньому музеї налічує 38 живописних і 47 графічних робіт і вважається однією з найповніших [17, с. 91].

Метою статті є систематизація фрагментарних даних щодо долі Сімферопольського художнього музею та його фондів, визначення шляхів вирішення проблеми контролю та збереження музейних колекцій в умовах анексії Автономної республіки Крим.

Виклад основного матеріалу. Сімферопольський художній музей є однією з найвідоміших музейних установ міста Сімферополь. З його діяльністю пов'язані імена відомих українських мистецтвознавців, критиків, музейних працівників, вагомність праць і масштабність особистостей яких стали значущими для загальної культури Криму в цілому.

Формування колекції Сімферопольського художнього музею відбувалося двічі. Перше – за часів створення Художнього відділу Центрального музею кримознавства у післяреволюційні (1920–1922) роки, яке здійснювалося на основі експропріації різноманітних матеріалів із садиб та палаців Південного берега Криму [1, с. 9]. Це зібрання переважно відтворювало дворянський побут (старовинні меблі, порцеляна), саме образотворче мистецтво складало меншу частину

колекції. Про цей період існують лише уривчасті відомості, зібрані на основі деяких світлин та «Каталогу цінностей Сімферопольського художнього музею, втрачених під час Другої Світової війни» (2002 р.) (переклад з російської Г. Кузьменко). Так, на світлині з сімейного архіву Полканових, в Парадній залі музею можна побачити видатного українського художника М. Самокиша в оточенні своїх учнів й адміністрації музею. Серед рівновеликих картин, на фоні яких розташовані постаті, можна розрізнити твір українського та російського живописця І. Рєпіна «Натурниця», який сьогодні є прикрасою музейної збірки [4, с. 40–43].

У другій половині 1930-х років ситуація значно покращилася: до колекції музею потрапляють твори Т. Анфузова, К. Богаєвського, І. Грабаря, П. Кончаловського, О. Купріна, К. Юона, завдяки постаті М. Самокиша формується коло товаришів музею. В 1937 році Художній відділ Центрального музею Тавриди було реорганізовано і він отримав самостійний статус Сімферопольської картинної галереї.

Друге народження музею відбулося в 1947 році – у період відновлення колекції музею після фактично повної її втрати за часів Другої світової війни. Основою колекції стали твори (близько 50 одиниць), які, завдяки щасливому випадку, були збережені художником і мистецтвознавцем М. Барсамовим разом із колекцією Феодосійської картинної галереї.

Завдяки ентузіазму працівників музею у цей важкий період відновлення музею з кінця 40-х – протягом 50-х років його фонди поступово поповнюються колекцією гравюр О. Раффе, окремими замальовками учня М. Самокиша О. Авсіяна, творами Л. Бакста, М. Барсамова, В. Борисова-Мусатова, С. Васильківського, М. Врубеля, А. Китаєва, К. Коровіна, Й. Крачковського, А. Куїнджі, І. Левітана, К. Лемоха, М. Нестерова, Г. Рєні, І. Рєпіна, С. Світославського, Р. Судковського, Л. Туржанського, Н. Чернецова, П. Шамшина, К. Юона, низкою робіт сучасних художників СРСР.

В якості компенсації за втрати під час Другої світової війни у 1953 році з Німеччини до музею потрапило 68 картин західноєвропейських живописців XVII–XIX століть (Я. ван Кессель, М. ван Річчі, О. ван Скрик, старовинні копії Тиціана і Ван Дейка та інші) [18]. Довідково: сьогодні ці полотна відомі як «Аахенська колекція».

У цей період до музею надходять твори молодих художників, викладачів Кримського художнього училища імені М. С. Самокиша, а також твори самого майстра, які заклали основу його колекції у фондах Сімферопольського художнього музею.

Шістдесяті роки можна вважати «епохою» формування фондів музею. Його зібрання насичуються творами кримських художників (В. Капітонова, П. Карнаух, А. Козлов, Л. Лабенок), роботами відомих скульпторів (Є. Вучетич, М. Манізер, М. Томський). В ці роки до музею надходять твори видатних живописців України І. Труша і Т. Яблонської, пастель Ч. Шишопорі. В 1964 році – твір Е. Неізнаного «Портрет юнака», який лише за часів «перестройки» потрапив до глядача.

У 1965 році в дар музею було передано роботи севастопольського художника М. Казаса, зокрема його ілюстрації до творів О. Пушкіна, Ю. Лермонтова, О. Гріна і Г.-Х. Андерсена. В панно «Скіфи», в ілюстраціях до «Слова про похід Ігорів», п'єс М. Метерлінка, фінського епосу відобразилася самотня манера кримського митця.

Кількома роками пізніше до колекції Сімферопольського художнього музею потрапляють твори М. Барсамова, К. Богаєвського, М. Волошина, С. Мамчича, В. Яновського, завдяки чому зібрання набуває суто кримської специфіки. Пейзажі легендарної країни Кіммерії, створені К. Богаєвським і представлені в експозиції Сімферопольського художнього музею («Вечір біля моря», «Гірський краєвид», «Середньовічне місто») вирізняє епічно-романтична піднесеність образів, підкреслено-декоративні форми яких зачаровують погляд музичністю кольорових поєднань.

Це десятиліття позначено ще однією значною подією: 1966 року Сімферопольська картинна галерея була перейменована на Сімферопольський художній музей.

Наступне двадцятиріччя визначається збагаченням музейної збірки великими монографічними колекціями полотен М. Волошина (1974 р.); І. Мозалевського і М. Самокіша (1975 р.); А. Козлова і П. Столяренка (1976 р.), В. Благовещенського і В. Платонова (1977 р.), а також зібранням графічних мініатюр-екслібрисів Л. Бекетова. Наступного року фонд музею було збагачено класичним кримським пейзажем В. Орловського «Вид на Ай-Петрі» і творами М. Глушенка.

Творчість поета і художника українського походження М. Волошина в музеї представлена низкою робіт, які оспівують історію і природу Криму. Серед них: «Тривожний вітер клубочиться над землею», «Вервечка гір», «Літня соната», «А в душі пустеля Меганом». Виконані темперою коктебельські краєвиди «Вигляд з перевалу», «Складчасті гори» вирізняє вишуканість тонких кольорових співвідношень, яку посилюють віршовані написи, що допомагають глибше осягнути творчий задум митця.

Значне збагачення зазнала колекція музею у восьмидесяті роки ХХ століття. Зібрання поповнилося творами пензля М. Дудченка, А. Козлова, О. Кропка, Д. Левицького, О. Нагаєвської, С. Пустовойта, О. Ромма, Р. Фалька, В. Хоришка, П. Чистіліна, Г. Шауфлера й інших художників. Твір М. Чурлу започаткував новий напрям діяльності музею – зібрання колекції кримськотатарських художників, яку з часом поповнили роботи Р. Нетовкіна, А. Сеїт-Аметова, Р. Усеїнова, А. Усеїнова й інших митців.

За часів самостійності Української держави з року в рік колекції Сімферопольського художнього музею щорічно збагачувалася новими творами. Друга половина 90-х років ХХ століття ознаменувалася поповненням художнього фонду музею роботами Т. Новікова, В. Полянціної, В. Тітова, завдяки проекту «Біенале камерної акварелі Криму», який успішно стартував 1996 року, було зібрано колекцією акварелей провідних художників Криму 1990–2000-х років. На початку 2000 років художній фонд зба-

гатився творами відомого сімферопольського художника В. Трусова, творчість якого висвітлила новий напрям усього художнього життя Криму. В 2006 р. – нащадки мистецтвознавця й художника Г. Сидоркіна подарували музею низку живописних робіт митця, які завершили формування колекції творів ХХ століття.

Початок ХХІ століття позначився відкриттям в музеї, поряд з відділами дореволюційного та радянського мистецтва, відділу сучасного образотворчого мистецтва. Велику увагу в музейному зібранні було приділено колекціонуванню робіт кримських майстрів та художників, творчість яких була пов'язана з Кримом: В. Апановича, Г. Ареф'єва, М. Бортнікова, Г. Бруснецова, О. Дудіної, Ф. Захарова, С. Мамчича, П. Марманова, К. Прохорова, О. Сизикової, В. Соколова, П. Столяренка, В. Цветкової, М. Чухланцева, І. Шевченка та інших.

Слід зазначити, що живописна школа художників Криму завжди вирізнялася на тлі всього українського станкового живопису. Незважаючи на різні манери письма й широкий діапазон тем кримським живописцям притаманні загострення образної характеристики і сміливе експериментування з кольором, наполегливі пошуки нових живописних засобів і яскравість колориту, «чистота» й соковитість якого приваблювала західноєвропейських колекціонерів, тим самим давала змогу самотньому кримському живописцю посісти чинне місце у світовому образотворчому мистецтві.

Повертаючись до музейної спадщини, варто наголосити, що широку панораму наукової та виставкової діяльності Сімферопольського художнього музею доповнювала активна культурно-просвітницька діяльність, організація різноманітних тематичних і творчих заходів, майстер-класів. Музей ініціював і організував конференції, видавав каталоги, буклети персональних і колективних виставок, був центром вивчення й колекціонування аутентичного художнього спадку кримського мистецтва.

Завдяки зусиллям спільної праці та згуртованості колективу (Р. Башенко, Р. Подуфалій, Л. Холкіна та інші) було сформовано «обличчя» музею й визначено його місію – як дискусійного і виставкового центру, діяльність якого торкалася широкого спектру проблем теорії образотворчого мистецтва. Так, розуміючи особливу художню стилістику кримського мистецтва, завдяки ентузіазму й наполегливій праці Р. Подуфалого у фондах Сімферопольського музею було зібрано багату колекцію творів кримських художників, відкрито Кримський зал з постійно діючою експозицією. За твердженням С. Глазунової, творчий спадок мистецтвознавця міг би скласти альманах про кримське мистецтво, стати основою для циклу бесід про світове мистецтво, відкрити теоретичну дискусію про методи вивчення, аналізу й викладання історії мистецтва [5, с. 37].

Доречно навести думку О. Титової, яка зазначає, що за роки незалежності у відборі матеріалів для експонування в кримських музеях намітилися позитивні зрушення, які полягали у збагаченні музейних колекцій суто автентичними експонатами, безпосередньо пов'язаними з місцевими особливостями [20, с. 29].

В умовах анексії Кримського півострова, діяльність Сімферопольського художнього музею не припинилася. Але, серед бурхливого потоку статей у ЗМІ звертає на себе увагу свідомий і гучний акцент на збереженні музеєм «найціннішої колекції творів класиків російського, радянського та зарубіжного живопису, сучасних майстрів образотворчого мистецтва» [13]. При цьому свідомо замовчується про художні надбання, що дістав цей музей у пострадянські часи, знаходячись у складі незалежної Української держави, про багату колекцію творів українських художників-передвижників, українських митців радянського періоду і сучасності.

Представники Російського уряду в пресі традиційно наголошують, що «протягом десятиліть» культура в Автономній республіці Крим «існувала абияк, перебиваючись», фінансування відбувалося «за залишковим принципом», і тільки в останні роки «стався корінний перелом». Далі, в кінці промови, зазвичай дякують за те, що у «ці непрості роки» кримчанам вдалося «зберегти і примножити багатонаціональну кримську культуру, яка є частиною культури великої Росії» [12].

Провідним напрямом діяльності музею в умовах сьогодення стає російська пропаганда й популяризація радянських цінностей. Так, на підтримку всеросійської акції «Ніч мистецтв», приурочену до ювілею революції 1917 року, у музеї відбулося урочисте відкриття інсталяції «Ленін у жовтні» [15]. Завзяте ставлення співробітників музею високо оцінюється й відзначається нагородами російського уряду, який називає це «високим професіоналізмом» і «вірністю своїй справі».

Загалом, у діяльності музеїв Криму звертає на себе увагу «ностальгія за імперським минулим», що позначилося у проведенні низки заходів з відзначення 400-річчя династії Романових [20, с. 29]. Усе це викликає настороженість, оскільки, перебуваючи в ретроспекції радянського мистецтва, живописна школа Криму поступово може втратити свою самобутність.

Сьогодні склалася ситуація, коли культурні цінності Криму, які є надбанням незалежної Української держави, у незаконний спосіб вивозяться і поповнюють зібрання російських музеїв. За твердженням О. Титової, в 2014 році кримська частина Музейного фонду України ввійшла до Музейного фонду Російської Федерації. У цьому же році на незаконних підставах Російським урядом було привласнено Музеї-філії Музею збройних сил України у Балаклаві та у батареї у Севастополі, а також приватний музей О. Шереметьєва у батареї в Севастополі [20, с. 29].

Окремо слід зауважити, що електронного реєстру культурних цінностей, які перебувають на території Криму, не існує. За словами заступника начальника управління музейної справи та культурних цінностей Міністерства культури України Я. Ващенко, роботу над його формуванням було розпочато лише у 2015 році на основі каталогів, що склалися свого часу у наукових установах при дослідженні цінностей [21, с. 51].

Висновки і пропозиції. З огляду на вищевикладене, можемо констатувати, що, незважа-

ючи на підтримку України з боку міжнародних організацій та світової спільноти загалом, а також наявності в Україні низки законів, спрямованих на врегулювання питань з охорони культурних цінностей, а саме: Закону України від 29 червня 1995 року № 249/95-ВР «Про музеї та музейну справу» [8]; Закону України від 21 вересня 1999 року № 1068-XIV «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей» [9]; Закону України від 25.01.2019 року № 1805-III «Про охорону культурної спадщини» [10] та інші, нашій країні ще й досі бракує чітких правових механізмів, визнаних на міжнародному рівні, які би допомогли їй відстояти свої права на власність культурної спадщини на окупованій та анексованій території і організувати якісний контроль за обліком та станом її збереження з можливістю відшкодування пошкоджень або втрат з боку Російської Федерації.

Сприяті вирішенню проблем, пов'язаних з описом, охороною та збереженням культурних цінностей на окупованих та анексованих територіях, з позиції авторів, сьогодні може підтримка на міжнародній арені Міжнародної ради музеїв – всесвітньої демократичної громадської організації зі сприяння розвитку зв'язків та взаємодопомоги між музейними установами різних країн, яка була заснована у 1946 році в Парижі під егідою ЮНЕСКО.

Нема сумнівів, що в одній публікації неможливо розкрити усі питання, пов'язані з майже столітнім художнім «життям» та діяльністю Сімферопольського художнього музею, глибоко висвітлити сторінки його історії, назвати імена усіх митців та їхні твори, що зберігаються в його колекціях. Ретельного розгляду потребують питання, пов'язані зі збереженням бібліотеки музею, архіви якої висвітлюють важливі історичні факти й цікаві культурні події, що відбувалися ще за часів існування Російської імперії. Як зазначає Ю. Розен, найдавнішим з раритетних видань цієї бібліотеки є «Покажчик художніх творів річної виставки Імператорської Академії художеств за 1861–1862 рік», надрукований в типографії Єгора Гогенфельдена.

В архівах бібліотеки зберігаються також унікальні матеріали, пов'язані з творчістю М. Самокиша, а саме: «Покажчик виставки Імператорської Академії художеств у 1887 році», у якому за №№ 247–250 зазначені роботи «пенсіонера Академії Миколи Самокиша», які він привіз з подорожі на Кавказ, монографія М. Буррачека «Микола Самокиш» з дарчим написом самого художника, яку було видано в місті Харків у 1930 році тиражем 2000 екземплярів, світлина 1935 року, на яких 75-літній М. Самокиш працює над твором «Перехід Червоної Армії через Сиваш», облікові документи, за якими можна до музею інших творів художника [17, с. 91].

Також потребують уточнення питання, пов'язані з атрибуцією певної частини експонатів, зокрема, Аахенської колекції. Цікавим передбачає бути дослідження, присвячене висвітленню історії однієї з найкрасивіших будівель, у якій міститься Сімферопольський художній музей. Ці питання плануємо вирішити у своїх подальших розвідках.

Список літератури:

1. Башченко Р. Вступна стаття. Сімферопольський художній музей. Альбом. Київ : Видавництво «Мистецтво», 1983. С. 9–13.
2. Бондаренко В. Русская память Крыма. *Литературная газета + Курьер культуры* : Крым–Севастополь, 2016. № 1–2 (25–26). 28 января. С. 7.
3. Вергелис О., Константинова Е. Экспонаты в осаде. Зеркало недели: от 4 апреля. 2014. URL: https://zn.ua/CULTURE/eksponaty-v-osade_.html (дата звернення: 07.03.2019).
4. Глазунова С. Проблема формирования собрания художественного музея (экскурс в историю СКХМ). XXII–XXIII Крымские искусствоведческие чтения : материалы респ. Науч.-практ. конф. 2017–2018. Симферополь : Симферопольский художественный музей, 2018. С. 40–48.
5. Глазунова С.А. Творческие портреты сотрудников Симферопольского художественного музея. XXII–XXIII. Крымские искусствоведческие чтения : материалы респ. Науч.-практ. конф. 2017–2018. Симферополь : Симферопольский художественный музей, 2018. С. 27–39.
6. Енциклопедія українознавства: Словникова частина / Ред. В. Кубійович; Наукове товариство ім. Т. Шевченка у Львові. Л. Т. 2.: Перевид. в Україні. Львів, 1993. С. 405–800. Репринтне відтворення видання 1955–1984 років: Енциклопедія українознавства: Словникова частина. – Париж – Нью-Йорк, 1957. Т. 2. С. 405–800. URL: <http://izbornyk.org.ua/encycl/euui02.htm> (дата звернення: 09.05.2019).
7. Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». Верховна Рада України. Документ 1207–VII, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.11.2018, підстава – 2581–VII : офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (дата звернення: 09.05.2019).
8. Закон України «Про музеї та музейну справу». Верховна Рада України. Документ 249/95-ВР, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.11.2018, підстава – 2581–VIII : офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 07.03.2019).
9. Закон України «Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей». Верховна Рада України. Документ 1068-XIV, чинний, поточна редакція – Редакція від 04.10.2018, підстава – 2530–VIII : офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (дата звернення: 07.03.2019).
10. Закон України «Про охорону культурної спадщини». Верховна Рада України. Документ 1805–III, чинний, поточна редакція – Редакція від 25.01.2019, підстава – 2457–VIII: офіційний веб-портал. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (дата звернення: 07.03.2019).
11. Іванченко Н. Німецькі спецслужби в українських музеях. *Музеї України*. 2008. № 5–6 (29–30) вересень-грудень. С. 8.
12. Краснопольская В. Пора забывать про финансирование по остаточному принципу. *Крымские известия*. 31 марта 2016. URL: <http://new.crimiz.ru/rubriki/100-kultura-iskusstvo-obrazovanie-nauka/1002-pora-zabyvat-0-finansirovani-po-ostatochnomu-printsipu> (дата звернення: 07.03.2019).
13. Милина Л. 80 славных лет. *Крымская правда*: от 17 ноября, 2017. URL: <https://c-pravda.ru/newspapers/2017-11-17/80-slavykh-let> (дата звернення: 07.03.2019).
14. Останні події в Україні: загрози функціонуванню демократичних інститутів (резолуція ПАРС, повний текст). *Тиждень*: від 14 квітня, 2014. URL: <http://tyzhden.ua/Politics/107216> (дата звернення: 07.03.2019).
15. Павленко О. Как и где провести «Ночь искусств». *Крымская правда*: от 3 ноября, 2017. URL: <https://c-pravda.ru/newspapers/2017-11-03/kak-i-gde-provesti-noch-iskusstv> (дата звернення: 07.03.2019).
16. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН щодо територіальної цілісності України (повний текст). *Тиждень*: від 27 березня, 2014. URL: <http://tyzhden.ua/Politics/106073> (дата звернення: 07.03.2019).
17. Розен Ю. Раритеты музейной библиотеки. Антиквар, № 7–8 (65) июль-август. Киев : ООО Издательский дом «Антиквар», 2012. С. 91–93.
18. Садовський В. Переможців не судять – трофеї залишаються. Україна молода: від 24.01.2009. URL: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1334/116/47074/#> (дата звернення: 07.03.2019).
19. Смолій В. Вступне слово. *Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації* : Матеріали Круглого столу; м. Київ, 12 листопада 2015 р. Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. С. 5–6.
20. Титова О. Культурна спадщина Криму та Донбасу за сучасних умов: загрози, втрати, перспективи збереження. *Культурні цінності Криму і Донбасу в умовах війни та окупації* : Матеріали Круглого столу; м. Київ, 12 листопада 2015 р. Київ : Інститут історії України НАН України, 2016. С. 25–32.
21. Тищенко Ю., Каздобіна Ю., Дячук М. Крим. Анексована Власність = Anhed Properti in Crimea; За заг. ред. Ю. Тищенко. Київ : ТОВ «Агенство» Україна», 2016. 148 с.

References:

1. Bashchenko, R. (1983). Vstupna stattia. [Introductory article]. *Simferopolskiy khudozhnii muzei. Albom* [Simferopol Art Museum. Album]. Kyiv: Mystetstvo, pp. 9–13.
2. Bondarenko, V. (2016). Russkaya pamyat' Kryma [Russian memory of Crimea]. *Literary newspaper + Courier of culture: Crimea – Sevastopol*, vol. 1–2, no. 25–26, p. 7.
3. Vergelis, O., & Konstantinova, E. (2014). Eksponaty v osade [Exhibits under siege]. *Zerkalo nedeli* [Mirror of the week] (electronic journal), vol. April 4. Available at: https://zn.ua/CULTURE/eksponaty-v-osade_.html (accessed 07 March 2019).
4. Glazunova, S.A. (2018). Problema formirovaniya sobraniya khudozhestvennogo muzeya (ekskurs v istoriyu SKhM) [The problem of the formation of an art museum collection (an excursion into the history of the SAM)]. *Proceedings of the XXII–XXIII Krymskie iskusstvovedcheskie chteniya: materialy resp. Nauch.-prakt. konf. 2017–2018*, Simferopol': Simferopol'skiy khudozhestvennyy muzey, pp. 40–48.
5. Glazunova S.A. (2018). Tvorcheskie portrety sotrudnikov Simferopol'skogo khudozhestvennogo muzeya [Creative portraits of employees of the Simferopol Art Museum]. *Proceedings of the XXII–XXIII Krymskie iskusstvovedcheskie chteniya: materialy resp. Nauch.-prakt. konf. 2017–2018*. Simferopol': Simferopol'skiy khudozhestvennyy muzey, pp. 27–39.
6. Kubiiovich, V. (ed.) (1993). Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka u Lvovi. *Entsyklopediia ukrainoznavstva: Slovnykova chastyna* [Encyclopedia of Ukrainian Studies: Dictionary Part]. Working paper WP1957 / Vol. 2, Paris-New York, pp. 405–800 (electronic journal). Available at: <http://izbornyk.org.ua/encycl/euui02.htm> (accessed May 09 2019).

7. Verkhovna Rada Ukrainy (2018). Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia prav i svobod hromadian ta pravovyi rezhym na tymchasovo okupovanii terytorii Ukrainy» [Law of Ukraine «On ensuring the rights and freedoms of citizens and the legal regime in the temporarily occupied territory of Ukraine»]. *Dokument 1207-VII, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 04.11.2018, pidstava – 2581-VII: ofitsiinyi veb-portal* [Document 249/95-BP, in force, current version – Revision as of 04.11.2018, ground – 2581 – VIII: official web portal]. Verkhovna Rada of Ukraine: Official web-portal. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18> (accessed May 09 2019).
8. Verkhovna Rada Ukrainy (2018). Zakon Ukrainy «Pro muzei ta muzeinu spravu» [Law of Ukraine «About museums and museum work»]. *Dokument 249/95-VR, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 04.11.2018, pidstava – 2581-VIII : ofitsiinyi veb-portal* [Document 249/95-BP, in force, current version – Revision as of 4/11/2018, ground – 2581 – VIII: official web portal], Verkhovna Rada of Ukraine: Official web-portal. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/249/95-%D0%B2%D1%80> (accessed 07 March 2019).
9. Verkhovna Rada Ukrainy (2018). Zakon Ukrainy «Pro vyvezennia, vvezennia ta povnennia kulturnykh tsinnosti» [Law of Ukraine «On Exports, Imports and Returns of Cultural Property»]. *Dokument 1068-XIV, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 04.10.2018, pidstava – 2530-VIII : ofitsiinyi veb-portal* [Document 1068-XIV, in force, current version – Revision 04/10/2018, Ground – 2530–VIII: official web portal]. Verkhovna Rada of Ukraine: Official web-portal. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1068-14> (accessed 07 March 2019).
10. Verkhovna Rada Ukrainy (2019). Zakon Ukrainy «Pro okhoronu kulturnoi spadshchyny» [Law of Ukraine «On Protection of Cultural Heritage»]. *Dokument 1805-III, chynnyi, potochna redaktsiia – Redaktsiia vid 25.01.2019, pidstava – 2457-VIII : ofitsiinyi veb-portal* [Document 1805–III, in force, current version – Revision 25.01.2019, Ground – 2457–VIII: official web-portal]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-14> (accessed 07 March 2019).
11. Ivanchenko, N. (2008). Nimetski spetssluzhby v ukrainskykh muzeiakh [German special services in Ukrainian museums]. *Muzei Ukrainy. Naukovo-populiarnyi zhurnal*, vol. 5–6, no. 29–30, p. 8.
12. Krasnopol'skaya, V. (2016). Pora zabyvat' pro finansirovanie po ostatochnomu printsipu [It's time to forget about residual financing]. *Krymskie izvestiya* [Crimean news], (electronic journal), March 31. Available at: <http://new.crimiz.ru/rubriki/100-kultura-iskusstvo-obrazovanie-nauka/1002-pora-zabyvat-o-finansirovanii-po-ostatochnomu-printsipu> (accessed 07.03.2019).
13. Milina, L. (2019). 80 slavykh let [80 glorious years]. *Krymskaya pravda* [Crimean truth], (electronic journal), vol. 17 November. Available at: <https://c-pravda.ru/newspapers/2017-11-17/80-slavykh-let> (accessed 07.03.2019).
14. Tyzhden.UA (2014). Ostanni podii v Ukraini: zahrozy funktsionuvanniu demokratychnykh instytutiv (rezoliutsiia PARi, povnyi tekst) [Remain in Ukraine: threaten the function of democratic institutions (resolution of the PARA, full text)], (electronic journal), vol. 14 april. Available at: <http://tyzhden.ua/Politics/107216> (accessed 07.03.2019).
15. Pavlenko, O. (2017). Kak i gde provesti «Noch' iskusstv» [How and where to hold the «Night of Arts»]. *Krymskaya pravda* [Crimean Truth], (electronic journal), vol. 3 November. Available at: <https://c-pravda.ru/newspapers/2017-11-03/kak-i-gde-provesti-noch-iskusstv> (accessed 07.03.2019).
16. Tyzhden.UA (2014). Rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON shchodo terytorialnoi tsilisnosti Ukrainy (povnyi tekst) [United Nations General Assembly resolution on the territorial integrity of Ukraine (full text)], (electronic journal), vol. 24 March. Available at: <http://tyzhden.ua/Politics/106073> (accessed 07.03.2019).
17. Rozen, Yu. (2012). Raritety muzeynoy biblioteki [Museum rarities]. *Antiquar*, vol. 7–8, no. 65 July-August. Kiev: LLC Antikvar Publishing House, pp. 91–93.
18. Sadovsky, V. (2009). Peremozhtsiv ne sudiat – trofei zalyshaiutsia [The winners are not judged – the trophies remain]. *Ukraina moloda* [Ukraine is young], (electronic journal), vol. January 24. Available at: <http://www.umoloda.kiev.ua/number/1334/116/47074/#> (accessed 07.03.2019).
19. Smolii, V. (2016). Vstupne slovo [Introductory word]. Proceedings of the *Kulturni tsinnosti Krymu i Donbasu v umovakh viiny ta okupatsii*: Materialy Kruhloho stolu (Ukraine, Kiev, 12 November, 2015). Kiev: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 5–6.
20. Tytova, O. (2016). Kulturna spadshchyna Krymu ta Donbasu za suchasnykh umov: zahrozy, vtraty, perspektyvy zberezhenia. Kulturni tsinnosti Krymu i Donbasu v umovakh viiny ta okupatsii [Cultural heritage of Crimea and Donbass in modern conditions: threats, losses, prospects of preservation]. Proceedings of the *Kulturni tsinnosti Krymu i Donbasu v umovakh viiny ta okupatsii*: Materialy Kruhloho stolu (Ukraine, Kiev, 12 November, 2015). Kiev: Instytut istorii Ukrainy NAN Ukrainy, pp. 25–32.
21. Tyshchenko, Yu., Kazdobina, Yu., & Diachuk, M. (2016). Krym. Aneksovana Vlasnist = Annehed Properti in Crimea [Crimea. Annexed Property = Annehed Properti in Crimea]. Kyiv: TOV «Ahenstvo» Ukraina». (in Ukrainian)